

Bir Hoşgörü Alanı Olarak Kürtaj Meselesi

Bican Şahin

Doç. Dr. | Hacettepe Üniversitesi Öğretim Üyesi, LDT Yönetim Kurulu Başkanı

liberal düşünce, Yıl 17, Sayı 67, Yaz 2012, s. 35-53

Kürtaj meselesinin, hızlı bir değişim ve dönüşüm geçiren Türkiye'nin gündemine hızla girip yoğun bir tartışmaya neden olduktan sonra yine aynı hızla gündemden düştüğüne şahit olduk. Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'ın bir konuşmasında kürtaja ve sezaryen ile doğuma karşı olduğunu ve bir başka konuşmasında da "Her kürtaj bir Uludere'dir" diyerek hem Uludere'de olanın hem de kürtajın cinayet olduğuna inandığını ima etmesinin ardından kamuoyunda bu konunun hararetleli bir tartışması başladı. Bu tartışmayla eş zamanlı olarak da Sağlık Bakanlığı'nın bu konuda bir yasa tasarısı hazırlığı içinde olduğunu öğrendik.

Açıkçası kürtaj meselesi Türkiye kamuoyunu sürpriz bir şekilde, hazırlıksız olarak yakaladı. Muhafazakârlar ve muhafazakâr demokrat duruşa sâhip olan Adalet ve Kalkınma Partisi Hükümeti'nin, örneğin başörtüsü yasağı ile dindar kadınların eğitim hakkının ellerinden alınması, irticai faaliyette buldukları gerekçesiyle dindar askerlerin ordudan uzaklaştırılması, sekiz yıllık kesintisiz eğitim ile imam hatip liselerinin orta kısımlarının kapatılması gibi meseleleri düzeltilmesi gereken sorun alanları olarak gördüklerini bu konuda uzun zamana yayılan sorunun tespiti ve çözüme yönelik tartışmalardan biliyorduk. Buna karşın kürtajın yasal olmasının muhafazakâr çevrelerde bir sorun olarak algılandığına ilişkin belirgin bir algı bulunmamaktaydı. Nitekim yapılan yoğun tartışmalar, bize bu meselede zikrettiğim diğer meselelerden farklı olarak muhafazakârlar arasında homojen bir bakış açısının olmadığını gösterdi. Esasen bu tartışmalar kürtaj meselesinin toplumun "laik", "dindar", "feminist",

“liberal” hemen hemen tüm kesimlerini enine kesen bir sorun alanı olduğunu ortaya koydu. Buna göre, Amerika Birleşik Devletleri’ndeki yaygın adlandırma ile ifade edersek, toplumun hemen her kesiminde hem “yaşam taraftarları” (pro-life) hem de “tercih taraftarları”nın (pro-choice) olduğunu fark ettik. Muhafazakârlar içerisinde kendisi onaylamasa bile kürtaj yaptırma hakkının olması gerektiğini ifade eden doktorlar, kadın hakları savunucuları ve gazetecilerin var olduğunu gördük. “Laik” çevrelerde kürtaj yaptırmanın vicdanî nedenlerle yasaklanmasını savunanların olduğunu gördük.

Evet, başta ABD olmak üzere Batılı demokrasilerde uzun zamandır tartışılan bir meseleyi biz de enine boyuna tartıştık. Bir bakıma bu demokrasinin sağlıklı işlediğinin de bir göstergesi. Ülkemizde demokratikleşmede mesafe katedildikçe daha önce tabu sayılan, tartışılmaz denilen meselelerin kamuoyu gündemine taşınması ve konunun ilgilendirdiği tüm kesimlerce tartışılmasının demokrasimiz açısından bir sağlık göstergesi olduğunu düşünüyorum. Bu kamusal tartışmaya *liberal* düşünce de liberallerin perspektiflerini sunarak katılıyor. Toplumun diğer kesimlerinde olduğu gibi liberaller arasında da bu meselede bir oydaşma bulunmuyor. Kimi liberaller kürtaj yaptırma hakkının elden alınmaz olduğunu düşünürken kimi liberaller de vicdanî gerekçelerle buna karşı çıkıyor. Esasen bu tartışmanın liberaller açısından “zarar ilkesi” çerçevesinde yürütülmesinin sağlıklı olacağını düşünüyorum. John Stuart Mill’in formüle ettiği şekliyle, “zarar ilkesi” bir kimseye karşı kamusal zorlamaya ancak bu kişinin başka bir kişinin haklarına zarar vermesini engellemek üzere başvurulabilir. Bu noktada cevaplandırılması gereken, kürtaj ile gelişimi sonlandırılan fetüsün/cenin gelişiminin hangi aşamasında hakları olan bir kişi olduğudur. Eğer fetüs, gelişiminin ilk ânından itibaren başta yaşam hakkı olmak üzere liberal haklara sâhip olan bir kişi ise kürtajın tamamen yasaklanmasını liberal açıdan talep etmek zarar ilkesinin konuya uygulanmasının zorunlu sonucu olacaktır. Eğer fetüs gelişiminin ancak belli bir aşamasında kişi olarak görülebilirse, bu aşamadan önce yapılacak kürtajlarda liberal açıdan herhangi bir kişiye zarar verilmesi sözkonusu olmadığından kürtaj yaptıran kişiye karşı devlet zoruna dayalı bir yaptırım sözkonusu olmayacaktır.

Fakat bu konuda, yani fetüsün ne zaman haklara sâhip bir kişi olduğu konusunda ne liberaller arasında ne de toplumun geri kalanı arasında bir görüş birliği bulunmamaktadır. Kimileri ilk üç aya kadar fetüsün kişi olarak kabûl edilemeyeceğini savunurken kimileri de bunu daha erken bir dönemle belirlemektedir. Bu konuda söz söylemesi beklenen kesimlerden ne biliminsanları, ne hukukçular ne de ilâhiyatçılar arasında bir uzlaşma sözkonusudur.

Tam da bu noktada altı çizilmesi gereken bir husus bulunmakta: Bu husus, hak temelli bir hayatın ne zaman başladığına dâir tartışmada bir grubun

görüşünün diğerleri üzerinde ayrıcalıklı konuma getirilmemesi gerektiğiyle ilgilidir. Hatırlanacağı üzere, kürtaj tartışmasının başlamasının ardından Diyanet İşleri Başkanı Prof. Mehmet Görmez de ilâhiyatçı gözüyle mesele-ye yaklaştı. Bunun üzerine, bu meselenin dinî, ahlâkî bir yaklaşımla değil “tarafsız”, “bilimsel” bir gözle ele alınması gerektiğini, Adalet ve Kalkınma Partisi’nin din temelli argümanlar ileri sürerek dinî temelli bir yaşam tarzını topluma dayatmaya çalıştığını ileri sürenler oldu. Bu argümanın ilk kısmının, yani din temelli argümanlar ileri sürmenin tarafsızlık ilkesini ihlâl ettiğini kabûl etmeliyiz. Ancak, “bilim temelli” bir yaklaşımın objektif, üzerinde herkesin uzlaştığı, değer yargılarından bağımsız bir yaklaşım olduğunu söylemek acaba ne kadar ikna edicidir? Aklın yetkinliğinin, bilimin objektifliğinin ve yanılmazlığının sorgulandığı post-modern çağda, bu tartışmanın tarafsızlık adına bilim temelinde yürütülmesini talep etmek ikna edicilikten uzaktır. Kaldı ki, bilim insanları da kendi aralarında bu meselede bölünmüştür. Bu sebeple, bu kamusal tartışmaya bilimsel, hukukî, sosyolojik, psikolojik, ilâhî tüm perspektifler katılmak durumundadır. Diyanet İşleri Başkanlığı’nın görüş ortaya koymasındaki problem onun ilâhî bir gerekçeyi ortaya koyuyor olmasından ziyâde tüm toplum adına dinî yorumlama tekeline sâhip olma iddiasıyla görüş belirtmesidir. Bu mesele devletin resmî kurumu olan Diyanet İşleri Başkanlığı aracılığıyla değil din konusunda yetkin olan ilâhiyatçılar, sivil din insanları tarafından ortaya konmalıdır.

Kanımcı meselenin kamusal alanda ilgili tüm açılardan tartışılması sağlıklıdır. Ancak, bu tartışmanın yukarıda belirttiğimiz bir fetüsün ne zaman kişi olduğu sorunsalına kesin olarak bir çözüm getirmesi imkânsızdır. Demokratik bir toplumda oydaşmanın olmadığı böyle bir durumda kamusal zorlamanın olup olmamasına ilişkin verilecek kararda izlenebilecek başlıca iki yol bulunmakta: Ya modern dönemin ve hatta post-modern dönemin yüceltilen demokratik karar alma mekanizmaları devreye sokulacak ya da mesele bireyin kendi vicdanî tercihine bırakılacak. Ben, liberal bir perspektiften, ikinci yaklaşımın doğru olacağını düşünüyorum. Farklı kesimlerin biraraya gelmesiyle oluşmuş olsa bile bir çoğunluk, üzerinde herkesin mutabık olmadığı, fetüsün ne zaman kişi olduğu hususundaki görüşünü kendisinden farklı düşünen azınlıktakilere dayatmamalıdır. Bu tartışmalı meselede azınlıkta kalan bireylerin vicdanî kabûlleri ve bu doğrultuda gerçekleştirdikleri kürtaj eylemi çoğunluk tarafından hoşgörülmedir. Nitekim, liberal siyaset teorisyeni Chandran Kukathas’ın da savunduğu gibi, özgür bir toplumdaki en temel özgürlük “vicdan özgürlüğü”dür. Bir toplum üyelerine başka bireylerin temel haklarına zarar vermedikleri sürece kendi vicdanî kabûllerine göre yaşayabilme özgürlüğünü tanıdığı ölçüde liberal bir toplum olarak nitelendirilmeye hak kazanır.

Kürtajın yasal olması gerektiğini belirttikten sonra bir başka tartışmalı konuya da değinmek istiyorum. Bu konu, kürtaja karar verme hakkının tek başına kadında olup olmadığıdır. Kürtaj meselesi tartışılmaya başladığında aktivist feminist grupların kürtaj yaptırma özgürlüğü/hakkının kısıtlanmasına karşı yoğun mücadelesine şahit olduk. Bu grupların benim aklımda kalan en temel sloganı “benim bedenim benim hakkım” şeklindeydi. Açıkçası ben meselenin bu kadar basit olmadığını düşünenlerdenim. Bir kere, rızaya dayalı bir ilişki sonucu oluşan bir hâmilelikte, haklarından vazgeçmemesi hâlinde erkeğin de söz söyleme hakkının olması gerektiğini düşünüyorum. Bu sayıda kısa bir makalesine yer verdiğimiz Wendy Mcelroy’un da belirttiği gibi, eğer kadınlar boşandıkları kocalarından çocukları için nafaka talep etme hakkını kendilerinde görebiliyorlarsa, erkeklerin de oluşumunda sorumluluk sâhibi oldukları hâmileliğin sona erdirilip erdirilmemesinde söz sâhibi olmaları gerekir. Kadının hâmilelik sırasında ve sonrasında erkekten daha fazla fedakârlıkta bulunan, mâliyete katlanan taraf olmasına rağmen kürtaj meselesinde kadınla erkeğin eşit söz sâhibi olması gerektiğini düşünüyorum. Erkeğin eşit söz sâhibi olması gerektiğini düşünmemin nedeni meselenin doğası gereği ya erkeğin kadının kürtaj yaptırma isteğini veto etme hakkına sâhip olarak söz sâhibi olacağı ya da hiçbir söz hakkının olmayacağını düşünmemden kaynaklanıyor. Yine aynı şekilde, kadın da erkeğin kürtaj yaptırma isteğini veto edebilir ve hâmileliği devam ettirip çocuğu dünyaya getirme kararı verebilir. Pek tabii ki, bu yargılar, karşılıklı rızaya dayalı, evlilik ve sürekliliği olan ilişkiler için geçerlidir. Rızaya dayalı olan ve fakat sürekliliği olmayan bir ilişkide erkeğin hâmilelikten haberdar olması veya onu devam ettirme yönünde irade beyan etmesi zayıf bir ihtimâldir. Bu durumda, meseleye büyük oranda kadın tek başına karar verecektir. Kanaatimce, kadının doğum yapmaya karar vermesi ve hâmilelikte pay sâhibi olan erkeğin bulunabilmesi hâlinde erkeğin çocuğun büyütülmesine ilişkin sorumlulukları devam etmektedir.

Evet, bu kısa yazıda liberal bir bakış açısıyla kürtaj meselesinin kimi veçhelerini yorumlamaya çalıştım. Bu meseleye yönelik tek liberal bakış açısının bu olduğu iddiasında değilim. Ancak en azından yaptığım yorumun meşru bir liberal yorum olduğu kanaatindeyim. Bu yazı ve dergide yer alan diğer yazıların bu meselenin Türkiyeli liberaller tarafından daha fazla tartışılmasına ve araştırma makaleleri, yüksek lisans ve doktora tezlerine konu edilmesine vesile olmasını ümit ediyorum.